

Tutorstvo in sodelovanje med predstavniki različnih kultur

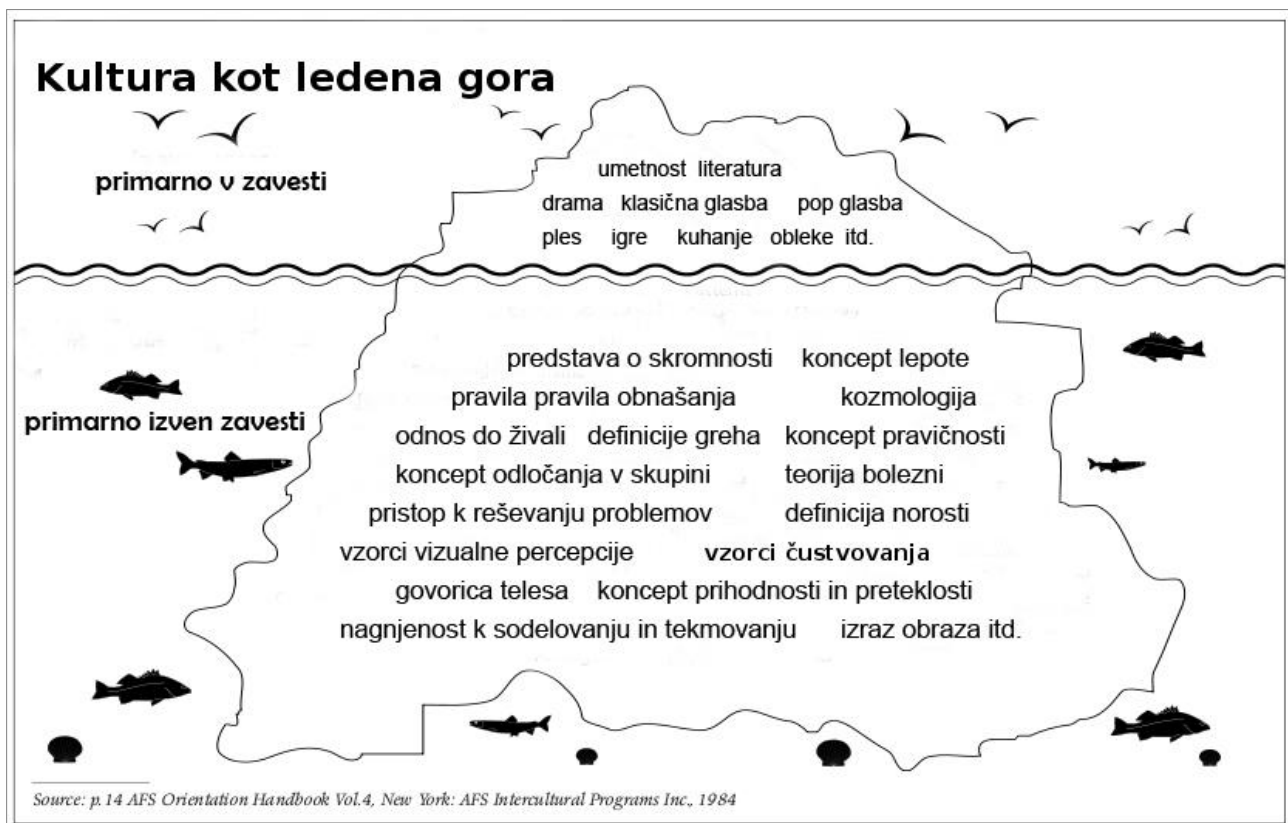
Definicija kulture

O tem kaj je kultura ni enotne definicije. Različne definicije izhajajo iz različnih humanističnih ved in temeljijo na predpostavkah in diskurzih različnih temeljnih konceptov.

- "Kultura je sistem skupnih verovanj in prepričanj, vrednot, običajev, vedenj in izdelkov, ki jih člani družbe uporabljajo, da se soočajo s svetom ter drug z drugim in se prenaša z generacije na generacijo skozi učenje." (University of Manitoba)
- "Kultura je integrirani vzorec človeškega znanja, verovanj in prepričanj ter vedenj, ki je odvisen od sposobnosti učenja in prenosa znanj na prihajajoče generacije." (Marriam Webster Dictionary)
- "Kultura je skupen, naučen, simboličen sistem vrednot, verovanj in prepričanj, ki oblikuje in vpliva na percepcijo in vedenje – abstraktni mentalni načrt ali mentalna koda." (Eastern Oregon University)
- "Kultura je skupek socialno prenesenih vedenjskih obrazcev, umetnosti, prepričanj, verovanj, institucij in vseh drugih produktov človeškega dela in misli." (The Free Dictionary)
- „Kultura je integralna celota, znotraj katere so različni elementi medsebojno odvisni oziroma je sistem objektov, aktivnosti in drž, v katerem sleherni del eksistira kot sredstvo za doseganje nekega cilja“. (Malinowski, 1994 v Godina 1998: 253)

Zaznavanje kulture

Ljudje se večine postavk svoje kulture ne zavedamo. V svojem življenju ravnamo po obrazcih, ki smo jih prejeli od okolja in jih (deloma) prilagodili v skladu z lastnimi izkušnjami. Zato zavedanje kulture pogosto ponazarjamo z ledeno goro katere tretjina gleda iz vode, dve tretjini pa sta skriti pod gladino.

Elemente kulture, ki jih zaznavamo pri sebi smo tudi hitro sposobni prepoznavati tudi v drugih kulturah, med tem ko imamo pri elementih, ki se jih zavedamo manj več težav. Razlog za medkulturne konflikte pa je največkrat povezan prav z različnimi elementi, ki se jih ne zavedamo.

Geert Hofstede (2005) govori o 5 osnovnih dimenzijah v kulturi, ki so osnova za različnost:

1. oddaljenost moči – kako je moč razporejena med posamezniki znotraj neke strukture – kdo lahko participira v odločanju in kdo ne;
2. izogibanje nejasnemu – koliko nejasnosti kultura še prenese, preden se odzove nanjo z definiranjem pravil in okvirov;
3. individualizem/kolektivizem – kako trdno je spletena socialna mreža oziroma koliko se v kulturi pričakuje skrbi zase in svoje najbližje v razmerju do skrbi za skupnost;
4. moškost/ženskost – dimenzija označuje vloge, ki jih imajo moški in ženske znotraj kulture;
5. časovna usmerjenost – govori o tem, v kolikšni meri odločitve znotraj kulture temeljijo na tradicijah in preteklih dogodkih in koliko na trenutnih posledicah odločitev ter možnih posledicah v prihodnosti.

Model ima kar nekaj slabosti (statično razumevanje kulture, opazovanje kulturne skupine

kot nepovezane z drugimi, neupoštevanje modernih večkulturnih in medkulturnih skupnosti, nikjer ne definira, zakaj ravno teh pet dimenzij ...), vendar hkrati predstavlja dobro oporo za razmišljanje o nekaterih dimenzijah znotraj kulture in osnovo za začetek gradnje razumevanja.

Dimenzije so uporabne kot referenčna točka tudi, kadar želimo analizirati kulturo v različnih kontekstih, v katerih se nahajamo (kultura ene in druge organizacije, razlika med urbanimi in ruralnimi organizacijami ...).

»... Teh pet dimenzij in posameznikove preference na teh dimenzijah odpirajo vprašanje kulturne relativnosti: ali res ni boljših in slabših? So hierarhične strukture ravno tako dobre kot enakovredne? Ali so trdne in zaprte spolne vloge ravno tako dobre kot odprte? Kako daleč lahko gremo? In če želimo meditirati v sporu med kulturama na osnovi teh dimenzij, ali naj in ali sploh lahko zavzamemo nevtrarno stališče?«

(T-kit: intercultural learning 2000, 24)

Hall in Hall sta dimenzije razlik med kulturami definirala predvsem na osnovi komunikacijskih vzorcev, časa in bližine:

- ⤴ hitra in počasna sporočila (naslovi in slogani nasproti sporočilom, ki jih je težje razvozlati – v slovenski kulturi govorimo o direktnosti sporočila in odprtosti pošiljatelja);
- ⤴ informacije v kontekstu (iz konteksta lahko razberemo različne količine informacij, kar je odvisno od poznavanja konteksta);
- ⤴ teritorialnost (občutljivost za prostor, ki ga zasedam kot svoj delovni prostor);
- ⤴ osebni prostor (prostor, v katerem se počutim varnega in v katerega spustim ali ne spustim ljudi);
- ⤴ monokroničen in polikroničen čas (ali delam eno stvar in ko jo dokončam, začnem z drugo, ali sem sposoben opravljati več stvari naenkrat).

Ideja dimenzij nam omogoča dokaj uspešno klasificiranje kultur, vendar jih vsakokrat postavlja na kontinuum, kjer jih reducira na eno samo dimenzijo. Predstavljanje modela v medkulturni skupnosti lahko posameznik, ki zagovarja nespremenljivost kulture, uporabi kot izgovor za lastno ne-prilagajanje dogovorom.

Pristop je primeren predvsem za uglaševanje skupine, takrat ko še išče sprejemljive

vzorke sodelovanja, manj pa so relevantne za teoretično proučevanje kulturnih razlik.

Stereotipi, predsodki

Predsodki in stereotipi sta dva koncepta, s katerima se srečujemo pri obravnavi medkulturne interakcije v vsakodnevnem življenju.

Stereotipi

Stereotipi igrajo odločilno vlogo pri prilagajanju posameznika na okolje. Človek zaradi svoje nesposobnosti procesiranja vseh informacij, ki jih sprejema iz okolja, le-te začne združevati v gruče. Z uporabo stereotipov človeku, ki je pred nami, na osnovi njegove pripadnosti skupini pripišemo določene lastnosti. Na ta način sami sebi poenostavimo razumevanje pojavov, hkrati pa zanemarjamo informacije o posamezniku, kar pomeni, da na svoj način izkrivljamo lastno dožemanje realnosti. Naloga stereotipov je, da poudarijo tipične in za nas pomembne lastnosti posameznikov, vendar ni nujno, da stereotip ustreza vsem pripadnikom določene skupine.

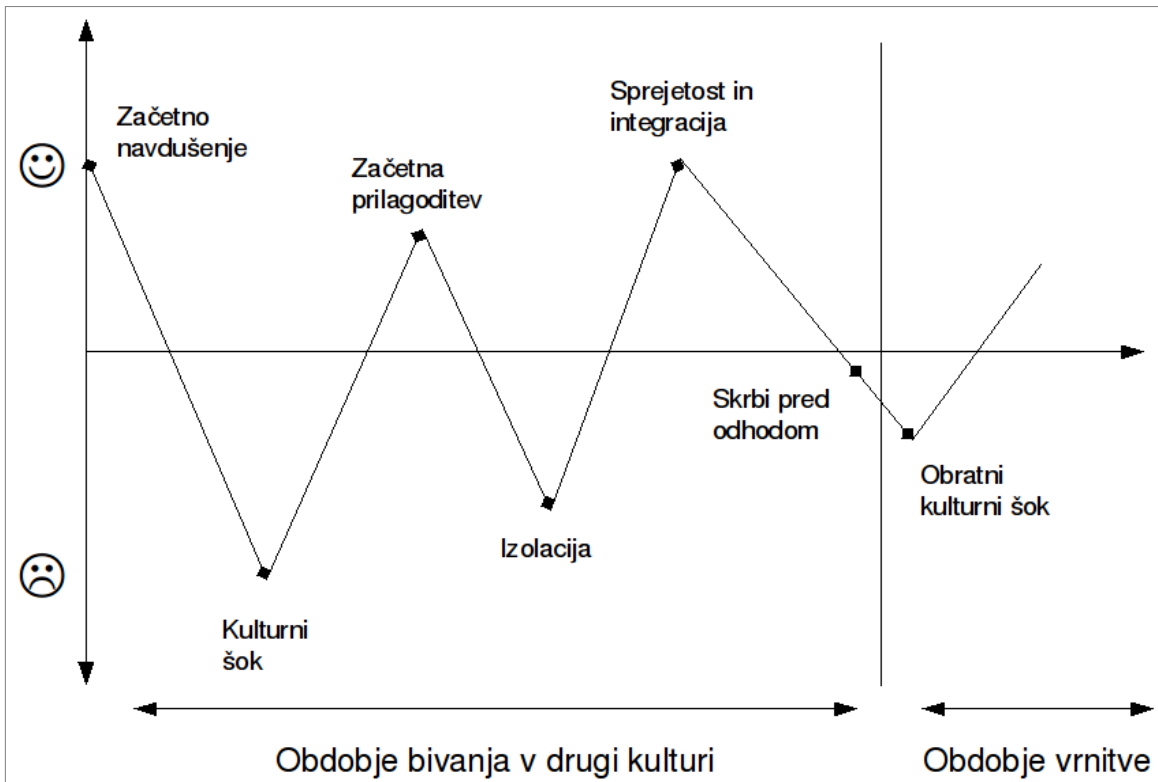
Predsodki

Predsodki so vrsta stališč, ki ne nastajajo na podlagi preverjenih izkušenj niti na racionalnih argumentih. Predsodki so tendenciozne generalizacije, ki so emocionalno obremenjene in zelo odporne proti spremembam.

Predsodek je stališče, ki je utemeljeno s pripadnostjo drugega določeni skupini. Predsodek predstavlja osnovo za vedenje posameznika do predstavnikov drugih skupin. To vedenje imenujemo diskriminacija.

Prilagajanje kulturi in kulturni šok

Poznamo različne teoretične modele, krivulje in črte, ki poskušajo grafično prikazati čustvene procese, skozi katere gre lahko posameznik med svojim bivanjem v drugi kulturi in po vrnitvi v lastno kulturo. Eden izmed modelov, ki je prikazan na spodnji sliki, prikazuje to interno dinamiko kot vožnjo z vlakcem smrti – sestavljeno iz hitrih spustov in vzpenjanja, običajnih (čeprav občasno težkih) delov procesa prilagajanja kulturi v novem (kulturnem) okolju.

Slika: Vožnja z vlakcem smrti – krivulja prilagajanja kulturi.

Po tem modelu oseba, ki je prišla v novo kulturo, občuti neke vrste začetno navdušenje in prevzetost z vsem iz nove kulture.

Seveda se, pogosto že nekaj tednov po prihodu, zgodi najpomembnejša in najbolj kritična faza, faza kulturnega šoka. Začne se obdobje soočanja in sklop neprijetnih čustev je reakcija na pomanjkanje znanih vzorcev komunikacije in socialne interakcije. Hkrati lahko pomanjkanje znanja jezika kulture te občutke še poglobi.

Vedenje ljudi v novi kulturi je tuje in nerazumljivo. Vse je mučno. Ljudje ne razumejo, kaj govorim. Ne dobim hrane, ki jo običajno jem. Kakšno korist ima moje bivanje tukaj?

Namen moje prisotnosti se zdi brezupen. Zakaj nisem ostal doma z družino in prijatelji?

Življenje je le garanje. Pri nekaterih lahko kulturni šok sproži že ena sama trivialna zadeva.

Pojavi se osebna kriza, ki je pri mnogih enako močna in razumljiva kot kriza, ki se pojavi po smrti bližnjega sorodnika.

Nekateri možni znaki kulturnega šoka	
Fizični	Psihološki
<ul style="list-style-type: none"> • pomanjkanje apetita 	<ul style="list-style-type: none"> • domotožje

- nespečnost
- utrujenost
- manjše bolečine

- jeza
- frustriranost
- strah pred prevarami
- zamera do domačinov
- nepotrpežljivost
- obrambno ali agresivno vedenje

Trajanje faze kulturnega šoka je različno dolgo, primerna podpora iz okolja pa lahko proces olajša in pospeši prilagajanje.

Fazi kulturnega šoka najpogosteje sledi faza začetnega prilagajanja. Oseba se v tej fazi počuti prijetneje in lahko sodeluje s pripadniki druge kulture.

Po določenem času lahko oseba ponovno začne pogrešati svoje prijatelje in družino, z občutkom, da „se življenje tam odvija brez njega“. Temu lahko sledijo začasni problemi v izražanju v lastnem jeziku, kar pri posamezniku vodi v občutke frustriranosti, osamljenosti in izoliranosti. To fazo najlažje prebrodijo tisti posamezniki, ki so si v novi kulturi že našli nove prijatelje in so vključeni v družabne aktivnosti v novi kulturi.

Če je ta faza uspešno presežena, vodi v obdobje „sprejetosti in integracije“ (imenovane tudi prava prilagoditev). V tem obdobju oseba pozna navade, običaje, hrano in značilnosti ljudi iz nove kulture. Počuti se prijetno s prijatelji, drugimi ljudmi in pri uporabi jezika.

Če se oseba namerava vrniti v svojo primarno kulturo, se lahko pojavijo določene skrbi pred vrnitvijo. Nekateri se bojijo, kaj se bo zgodilo, ko se vrnejo, drugim je žal, ker odhajajo.

Vrnitev domov po dolgotrajnem bivanju v drugi kulturi je lahko tako prijetna kot tudi izziv.

Predvsem je to pogosto, kadar se je posameznik v novo kulturo vključil dobro.

(Marković, D. et al., 2006)

Podpora posamezniku v tuji kulturi

Da bi zmanjšali obseg kulturnega šoka in si od njega opomogli, se je pametno ravnati po naslednjih nasvetih:

- Poslušajte in opazujte

Glede na to da v novi kulturi veljajo pravila, norme in jezikovni kodi, ki so neznani, je morda dobro, da si vzamete čas in poslušate ter preučite telesno govorico.

- Sprašujte in preverjajte, ali ste prav razumeli

Ne morete pričakovati, da boste vedno vedeli, kaj se dogaja okoli vas. Morda je koristno

preveriti, da se prepričate, ali ste informacijo pravilno razumeli. Ko želite neko informacijo prenesti osebam iz druge kulture, je treba isto stvar pogosto razložiti na več načinov.

- Skušajte se izogniti nesporazumom

Veliko od tega, kar vidite, je drugačno od vaše kulture. Vzdržite se sodb, ali je to, kar vidite, dobro ali slabo v primerjavi z vašo kulturo. Vzemite si čas in odkrijte, kaj je v ozadju videnega.

- Bodite radovedni

Skušajte sodelovati v življenju, kot ga živijo v novi kulturi. Poskusite najti razlage, zakaj ljudje nekaj počnejo tako, kot vidite. Postanite raziskovalec nove kulture.

- Sodelujte in sklepajte prijateljstva

Skušajte najti prijatelje, ljudi, s katerimi ste lahko v zasebnosti in na neformalen način. Sodelujte pri dejavnostih in vrstah družbenega življenja, ki jih izvajajo v tuji kulturi.

- Sprejmite svojo frustracijo

Ni se preprosto seznaniti z novo kulturo. Za to sta potrebna energija in pripravljenost za učenje. Občasno boste frustrirani, vendar je to običajno čustvo v procesu, skozi katerega morate, da bi si opomogli od kulturnega šoka.

Slovenci smo...

Iz izkušenj z delom s prostovoljci in zaposlenimi iz tujine, ki živijo pri nas lahko izpostavimo naslednje značilnosti Slovencev, ki so pogosti razlogi za medkulturne konflikte:

- ⤴ 10 minut zamude ni zamuda.
- ⤴ Smo delovni, čeprav nismo tako učinkoviti kot druge kulture.
- ⤴ Vljudni, vendar ne odprti.
- ⤴ Nekje na sredini lestvice po dimenziji oddaljenosti moči.
- ⤴ Veliko jemo.
- ⤴ Potrebujemo veliko strukture, da se počutimo varni.
- ⤴ Smo slabi v reševanju konfliktov.

Dodatno branje

- Godina, V. V. (1998): Izbrana poglavja iz zgodovine antropoloških teorij, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- T-kit: intercultural learning. 2000. Council of Europe and European Commission, http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/publications/T-kits/T_kits, 4. 7. 2008.

- Hofstede, G. 2005. Cultures and Organizations: Software of the Mind. New York: McGraw-Hill USA.
- Demorgen, J. in Molz, M. 1996. 'Bedingungen und Auswirkungen der Analyse von Kultur(en) und Interkulturellen Interaktionen'. V Thomas, Alexander (ed). 1996. Psychologie interkulturellen Handelns. Gottingen: Hogrefe.
- Elfyn M. 1997. Roke stran. Ljubljana: Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela.
- Chambers, R. 2002. Participatory Workshops. London: Earthscan.
- Ule, M. 1997. Temelji socialne psihologije. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Wikipedija – Allportova lestvica, http://en.wikipedia.org/wiki/Allport%27s_Scale (4. 7. 2008).
- [Www.protidiskriminaciji.si](http://www.protidiskriminaciji.si) (4. 7. 2008).
- Vzgojno-izobraževalni priročnik (1998): Ljubljana: Informacijsko-dokumentacijski center Sveta Evrope pri Narodni in univerzitetni knjižnici, Skupnost dijaških domov Slovenije, Urad za mladino Republike Slovenije.
- Marković, D. et al. (2006): Developing European Voluntary Service Projects between Partners from the European Union and South East Europe: Information and Tips for Sending and Host Organisations in South East Europe, SALTO YOUTH, Ljubljana.
- Blazinšek, A., Kronegger, S. (2008): Govoriš medkulturno? : t-kit za medkulturni dialog, CNVOS, Ljubljana

Pripravil: Sašo Kronegger, 3P, saso.kronegger@gmail.com